

o. Mateusz Przytułski OP

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

ORCID: 0000-0002-2764-862X

e-mail: m.przytulski@dominikanie.pl

<https://doi.org/10.4467/25443283SYM.22.020.17388>

STATUT PROWINCJI POLSKIEJ ZAKONU BRACI KAZNODZIEJÓW – MIEJSCE W PRAWIE ZAKONU I ZARYS HISTORYCZNY

STATUTE OF THE POLISH PROVINCE OF THE
ORDER OF PREACHERS – PLACE IN THE LAW
OF THE ORDER AND HISTORICAL OUTLINE

Abstrakt

Autor artykułu przedstawia umiejscowienie w prawie zakonu dominikanów Statutu Prowincji Polskiej Zakonu Braci Kaznodziejów oraz jego historię. Dokument ten jest aktem normatywnym dla Prowincji Polskiej dominikanów i stanowi jej prawo własne. Autor podejmując ten temat jako pierwszy, wskazał w opracowaniu szczegółowe materiały źródłowe. Na ich podstawie dowiódł, że statut prowincji powstał jako wynik kapituły prowincjalnej w 1969 roku. Statut ten ma swoje umocowanie w przepisach konstytucji zakonnych dominikanów i postanowień Kapituły Generalnej w River Forest w USA z 1968 roku. Statut prowincji jest dokumentem, który od ponad pół wieku reguluje szczegółowe kwestie życia polskich dominikanów, dlatego jego historia przenika historię

całej prowincji. Autor opracowania na podstawie analizy zmian dokonywanych w statucie podczas kapituł prowincjalnych ostatnich ponad 50 lat wykazał trzy cezury czasowe pozwalające wskazać najistotniejsze wydarzenia wpływające na prawo własne prowincji.

Słowa kluczowe:

dominikanie | prawo własne | zakon | historia | statut | prowincja zakonna

Abstract

The author of this article presents the location of the Statute of the Polish Province of the Order of Preachers in the law of the Dominican Order and its history. This document is a normative act for the Polish Dominican province and constitutes its own law. The author, taking up this topic as the first one, indicated in the study detailed source materials. On their basis he proved that the provincial statute came into being as a result of the provincial chapter of 1969. The statute is also grounded in the provisions of the Dominican religious constitutions and in the decisions of the general chapter in River Forest in the USA from 1968. The author of the study, on the basis of an analysis of the changes made to the Statute during the provincial chapters of the last 50 years, has shown three time caesuras that make it possible to indicate the most significant events influencing the provincial law.

Keywords:

**dominicans | proper law | religious order | history
| statute | province of the order**

W 2020 roku Prowincja Polska Zakonu Braci Kaznodziejów (dominikanie) cieszyła się z 50-lecia istnienia statutu prowincji. Dokument ten korzeniami sięga czasu odnowy soborowej. Jako akt prawny mający istotny wpływ na życie całej prowincji zasługuje na badanie oraz upublicznienie historii jego powstania i dalszej ewolucji. Niniejszy artykuł ma za zadanie przedstawić pokrótce miejsce statutu prowincji w prawie zakonu dominikanów oraz naszkicować jego historię od czasów jego powstania. Aby było to możliwe, należało sięgnąć do źródeł archiwalnych Prowincji Polskiej dominikanów i z różnych elementów złożyć w jedną całość historię tego dokumentu. Ponieważ brakuje opracowań tego tematu, jedynym sposobem zbadania tego zagadnienia była skrupulatna analiza źródeł prawa dominikańskiego i materiałów archiwalnych.

1. Statut prowincji w *Księdze Konstytucji i Zarządzeń Braci Zakonu Kaznodziejów*¹

Księga Konstytucji i Zarządzeń Braci Zakonu Kaznodziejów stanowi o trzech rodzajach statutów – o statucie prowincji, statucie ekonomicznym prowincji i o statucie wikariatu prowincjalnego.

Prawo własne Zakonu stanowi o tym, że każda prowincja, poza prawem całego Zakonu, ma kierować się także statutem prowincji (n. 378 KKZ). Obok statutu prowincji wymienne są również wiążące prawnie zarządzenia kapituły prowincjalnej oraz zarządzenia prowincjała i tych, którzy w różny sposób stoją na czele prowincji (n. 378 KKZ).

Definicja statutu znajduje się w art. I *Normae generales* w rozdz. XII *De iure quo regitur Ordo* w n. 279 KKZ:

N. 279 § I LCO – Statutum provinciae est collectio ordinationum de vita et regimine conventuum ac provinciae, praesertim in iis quae iuxta leges nostras a singulis provinciis determinanda sunt.

N. 279 § I KKZ – Statut prowincji jest zbiorem zarządzeń odnoszących się do życia i rządzenia konwentów oraz prowincji, zwłaszcza w tych sprawach, które zgodnie z naszymi ustawami powinny być uregulowane przez poszczególne prowincje².

Definicja ta ujmuje istotę statutu – stanowienie prawa dla konkretnej prowincji w tych kwestiach, w których ogólne prawo Zakonu nie wypowiedziada się lub zostawia do unormowania przez prowincję. W n. 278 KKZ ustawodawca podkreśla to, wymieniając statut prowincji obok zarządzeń kapituły prowincjalnej i przełożonych prowincji, stanowiących źródła prawa każdej z prowincji (n. 278 KKZ). W związku z tym, że statut prowincji jest dziełem poszczególnych prowincji, jego wprowadzenie, usuwanie i zmiana postanowień są zastrzeżone dla kapituły pro-

¹ *Księga Konstytucji i Zarządzeń Braci Zakonu Kaznodziejów* – skróty: LCO (wydanie łacińskie, typiczne), KKZ (wydanie polskie).

² Tłum. za: **KAPITUŁA GENERALNA ZAKONU BRACI KAZNODZIEJÓW**, *Księga Konstytucji i Zarządzeń Braci Zakonu Kaznodziejów*, wyd. VII, stan prawny na 01.10.2019 r., red. P. Skonieczny, tłum. J. Janczak, M. Wylegała, A. Kadyjewska, P. Skonieczny, W. Szymona, Poznań 2020.

wincjalnej. Jako zarządzenie tejże kapituły podlega także zatwierdzeniu przez generała Zakonu (n. 279 § II KKZ).

Księga Konstytucji i Zarządzeń w wielu miejscach wymienia to, o czym statut ma stanowić:

- w dziedzinie zarządu prowincji są to: określanie sposobu odbywania egzaminu przed nowicjatem (n. 172 KKZ); określanie, kto jest wikariuszem prowincji po ustąpieniu prowincjała (n. 348 § I-II KKZ),
- w dziedzinie odbywania kapituły prowincjalnej ma ustalić: czy należy tworzyć komisje przygotowawcze do kapituły (n. 357, 1° KKZ); czas dokonywania różnych wyborów (n. 357, 2°, 4°, 5° KKZ); czy konwenty o ośmiu głosujących mają prawo wyboru socjusza przeora na kapitułę prowincjalną (n. 490 § III KKZ); skład i liczbę głosujących w kolegiach wybierających delegatów (n. 497 § I, 2°; 498 KKZ); liczbę wybieranych definitorów, radnych prowincji i zastępczych radnych prowincji (n. 357, 3°, 4°; 519 § I KKZ); czy wybiera się rzeczoznawców (n. 485 KKZ); schemat sprawozdania przełożonych dla kapituły (n. 358 § III, 1° KKZ),
- w sprawach wikariatów regionalnych ma określić, czy przeor regionalny ma wchodzić z urzędu do rady prowincji (n. 385 § I, 3° KKZ),
- w sprawie zarządu konwentów ma podać schemat sprawozdania przeora na koniec urzędu (n. 306 KKZ)
- w sprawach rządów Zakonu ma ustalić, jak należy wybierać delegatów z wikariatów lub domów poza granicami prowincji na kapitułę generalną (n. 407; 409-bis KKZ).

Jak pokazano, ilość tematów, które statut prowincji ma poruszać, jest bardzo duża. Świadczy to o niewystarczalności powszechnego prawa Kościoła i ogólnego prawa Zakonu do zaradzenia potrzebom mniejszych wspólnot, jakimi są prowincje. Choć ilość zagadnień, które powinien zawierać statut prowincji, jest szeroka, to można zauważyć, że brak jest w nich odniesień do zarządu gospodarczego. Najprawdopodobniej jest to spowodowane obszernym zakresem tego tematu. Wobec tej niewystarczalności statutu prowincji każda prowincja ma posiadać także wspomniany już statut ekonomiczny.

2. Historia statutu Prowincji Polskiej Zakonu Braci Kaznodziejów

2.1. Przygotowania do statutu prowincji

Powstanie statutu Prowincji Polskiej Zakonu Braci Kaznodziejów wymagało od polskich dominikanów nie tylko dokładnego przestudowania nowo wydanej *Księgi Konstytucji i Zarządzeń Braci Zakonu Kaznodziejów* (1969) i zarządzeń kapituły z River Forest w USA (1968), lecz także zbadania aktualnego stanu prowincji. Przygotowanie takiego dokumentu, który z założenia ma być dostosowany do indywidualnego charakteru prowincji, wymaga, by odgórne postanowienia zostały wyrażone w sposób odpowiadający jej potrzebom. W związku z tym konieczne było przyjrzenie się stanowi prowincji i otwarcie debaty, w której szansę na wypowiedzenie się mieliby wszyscy bracia. Między innymi w związku z tym 24 czerwca 1969 roku kuria prowincjalna rozesała do wszystkich członków prowincji ankietę. Jej cel był dwojaki. Jak można w niej przeczytać, ankietę ma „z jednej strony dać możliwość wypowiedzenia się każdemu członkowi naszej prowincji na tematy ważne dla całości i dla poszczególnych osób, – z drugiej – ankietę ma być dla przełożonych prowincji i kapituły prowincjalnej rodzajem sondażu opinii publicznej, której głos ma wiele zaważyć nad działalnością i przyszłym kierunkiem rozwoju naszej prowincji”³. Do ankiety dołączony był także aneks zawierający pytania, których odpowiedzi stanowiły wytyczne do powstania statutu prowincji.

Prowincja Polska Zakonu Braci Kaznodziejów w momencie rozsyłania ankiety liczyła 187 zakonników – 133 prezbiterów, 32 braci współpracowników i 33 braci kleryków. Nie uwzględniono ilości nowicjuszy. Odpowiedzi do ankiety nadeszło 80 zakonników. Aneksy dotyczące statutu prowincji nadeszło 82 zakonników, przy czym cztery okazały się niewypełnione⁴.

³ Cyt. za: C. JACHER, *Opracowanie ankiety: „Członkowie Prowincji o sobie i o Prowincji”*, Archiwum Polskiej Prowincji Dominikanów, Teczka o. Krzysztofa Kasznicy OP: Materiały Warsztatowe, sygnatura S54/68, s. 1 (maszynopis).

⁴ Por. C. JACHER, *Opracowanie...*, dz. cyt., s. 1-2.

Ankieta ta stanowi wyjątkowy moment w historii Prowincji Polskiej. Odpowiedzi na jej pytania udzieliła blisko połowa wszystkich braci. Oznacza to, że pół prowincji było zaangażowane w proces przyglądania się sytuacji prowincji i prace przygotowawcze do statutu prowincji. W ankiecie znalazły się pytania o zdanie poszczególnych braci (prezbiterów, współpracowników i kleryków) na temat ogólnej kondycji i kierunku rozwoju prowincji w Polsce, jej znaczenia w Kościele w Polsce i działań, jakie powinna podjąć (pytania 1-6).

W odniesieniu do kwestii personalnych i relacji międzysobowych w Zakonie padły pytania o rozwój osobisty, styl życia braci, funkcjonowanie władzy, traktowanie ludzi, personalizm chrześcijański i konflikty (pytania 7-12).

Zagadnienie formacji w Zakonie znalazło miejsce w pytaniach 11-16. Skupiły się one wokół propozycji łączących zachowanie ducha zakonnego z rozwojem osobistym, warunków formacyjnych sprzyjających rozwojowi myśli i modlitwy zakonnika, studiów instytucjonalnych, utrzymania ducha modlitwy i kontemplacji w prowincji oraz aktualności obserwacji zakonnych.

Pytania 17-20 umożliwiły braciom zamieszczenie projektów, postulatów i propozycji dotyczących np. powstania przy urzędzie prowincjal-skim działów kaznodziejstwa czy duszpasterstwa specjalistycznego. Zakonnicy mieli także możliwość wypowiedzenia się na temat akcji budzenia powołań⁵.

Wspomniany aneks ankiety, dotyczący statutu prowincji, porusza sprawy, które prawo Zakonu pozostawia do ustalenia każdej prowincji. Pytania zawierają bowiem liczne odniesienia do *Księgi Konstytucji i Zarządzeń Braci Zakonu Kaznodziejów*. Niestety, nie udało się dotrzeć do opracowania tego aneksu, stąd wyniki nie są znane. Wiadomo jedynie, że opracowaniem tego aneksu zajmował się o. Władysław Skrzydlewski OP (1925-2004)⁶. Dostępna w Archiwum Prowincji w materiałach o. Krzysztofa Kasznicy OP (1923-1993) ankieta wraz z aneksem dotyczącym statutu prowincji zawiera 19 pytań. Aneks został zbudowany na

⁵ Por. tamże, s. 1-7.

⁶ Por. tamże, s. 1.

podstawie wytycznych zawartych w prawie Zakonu, z uwzględnieniem postanowień Kapituły Generalnej z River Forest (n. 100-103). Rozpoczyna się następującym wyjaśnieniem: „Aneks ankiety dotyczy spraw, które nowe Konstytucje pozostawiają do ustalenia każdej Prowincji. Wypowiedzi tu otrzymane będą stanowić wytyczne dla przyszłego Statutu naszej prowincji”⁷.

Z powyższego zdania można wysunąć wniosek, że Prowincja Polska Braci Zakonu Kaznodziejów opracowywała statut w oparciu o nowe wydanie *Księgi Konstytucji i Zarządzeń Braci Zakonu Kaznodziejów* z 1969 roku. Poszczególne zaś pytania zawierają odniesienia do prawa Zakonu, które precyzują dotykane zagadnienie.

Aneks do ankiety *Członkowie Prowincji o sobie i o Prowincji* stanowi jedyne w swoim rodzaju świadectwo wspólnotowego przygotowania prowincji na uchwalenie statutu. Postawione w nim pytania i udzielone odpowiedzi są kluczowe dla kształtowania się tego dokumentu. Podczas prac w Archiwum Prowincji nie zostało odnalezione opracowanie odpowiedzi na pytania tego aneksu, które z pewnością mogłyby wnieść duży wkład do tych badań. Niemniej jednak zestawienie zadanych w nim pytań z zawartością pierwszego łacińsko-polskiego wydania statutu może dać obraz tego, w jaki sposób wypowiadali się bracia. Przedstawia to następująca tabela:

Tabela 1

Pytanie z aneksu ankiety	Odpowiadający numer SP/70lac-pl ⁸
1. sposoby realizacji ubóstwa	n. 3 (w ogólny sposób)
2. dodatkowe posty	brak
3. propozycje adwentowych i wielkopostnych umartwień	n. 9 (wspomina tylko o pokutnym wymiarze wzmożonych prac apostołskich)
4. dodatkowe modlitwy za zmarłych	brak

⁷ Por. tamże, s. 8.

⁸ SP/70lac-pl – statut prowincji z 1970 roku, wydanie łacińsko-polskie.

Pytanie z aneksu ankiety	Odpowiadający numer SP/70lac-pl ¹⁸
5. wymagania wobec kandydatów do tytułu Kaznodziei Generalnego	n. 26
6. długość okresu aspirantury przed przyjęciem do nowicjatu	n. 41
7. wspólny nowicjat dla braci kleryków i współpracowników	n. 43
8. przerwanie toku studiów podstawowych dla lepszego poznania środowiska społecznego	brak
9. zachowanie obowiązującego wtedy sposobu opiniowania (głosowania) <i>de moribus</i> przed egzaminami pozajurysdykcyjnymi	n. 21
10. precedencja uwzględniająca pierwszeństwo braci kapłanów	n. 70
11. sprawy należące do kompetencji kapituły i rady klasztoru, których nie precyzują <i>Konstytucje</i>	n. 6; 18; 51; 52; 67
12. sugestie dotyczące oficjalistów klasztoru – osoba, czas trwania funkcji, zakres obowiązków	n. 53; 54; 55
13. osoba wikariusza prowincji – czy ma to być przeor konwentu najbliższej kapituły prowincjalnej, czy ustępujący z urzędu prowincjał	n. 57
14. obecność ekspertów podczas kapituły prowincjalnej	brak
15. zasadność powoływania komisji przygotowujących kapitułę prowincjalną	n. 59
16. ilość definitorów wybieranych podczas kapituły prowincjalnej – czterech, sześciu czy ośmiu	n. 60

Pytanie z aneksu ankiety	Odpowiadający numer SP/70lac-pl ⁸
17. skład konsylium prowincji – czy tylko oficjaliści z urzędu, czy także bracia wybrani podczas kapituły prowincjalnej	n. 61
18. sugestie dotyczące oficjalistów prowincji – osoba, czas trwania funkcji, zakres obowiązków	brak, jest tylko postanowione o sprawozdaniach przed Konsylium (Radą) Prowincji w n. 62
19. przyznanie głosu czynnego w sześć lat od profesji braciom składającym ją po 21. roku życia	brak

Źródło: badania własne autora opracowania.

Powyższe zestawienie pokazuje, że nie wszystkie zagadnienia, o które bracia zostali zapytani, znalazły się w pierwszym wydaniu statutu z 1970 roku. Wiele z tych, które mają swój odpowiednik w statucie, zostały ujęte w sposób ogólny. Śledząc ewolucję poszczególnych numerów statutu w aneksie pracy, można zauważyć, że wiele zagadnień zostało rozwiniętych w późniejszych wydaniach statutu. Chociaż należy przy tym zaznaczyć, że niektóre kwestie nigdy nie zostały rozbudowane w taki sposób, jak sugerują to pytania z aneksu ankiety. Może to świadczyć albo o negatywnych odpowiedziach braci w aneksie, albo o nieuwzględnieniu lub odrzuceniu ich sugestii przez redaktorów statutu.

2.2. Powstanie statutu prowincji a kapituła prowincjalna w 1969 roku

8 grudnia 1969 roku w konwencie Trójcy Świętej w Krakowie zebrała się kapituła prowincjalna, na którą przybyło 20 zakonników z całej prowincji. Władzę w prowincji, po ustępującym prowincjale o. Krzysztofie Kasznicy OP (1923-1993), przejął wikariusz prowincji, o. Rajmund Koperski OP (1926-2018), który podczas tej kapituły został wybrany na nowego prowincjała. Podczas tej kapituły uchwalono pierwsze wydanie Statutu Prowincji Polskiej Zakonu Braci Kaznodziejów. W czasie jego

przygotowywania korzystano ze zaktualizowanego podczas Kapituły Generalnej w River Forest (1968) prawa Zakonu oraz materiałów przygotowanych w oparciu o odpowiedzi do wspomnianej ankiety.

9 grudnia 1969 roku w chórze klasztoru Trójcy Świętej w Krakowie wikariusz prowincji (o. Rajmund Koperski OP) w przemówieniu na rozpoczęcie kapituły przedstawił wyzwania stojące przed obradującymi. Wśród wielu spraw, które poruszył, była też kwestia uchwalenia statutu prowincji. W przemowie padły słowa: „(...) czytając obecny tekst Konstytucji, widzimy potrzebę określić statutowych. Jest to bardzo odpowiedzialna praca, którą musimy podjąć i wykonać”⁹.

W dalszej części tekstu znajdują się słowa, które stanowią wyraźne nawiązanie do postanowień Kapituły Generalnej w River Forest z 1968 roku: „Po raz pierwszy postawiono przed nami trudne zadanie uzupełnienia, dopełnienia – czy może nadania polskiego zabarwienia, nadania polskiego kierunku ustawom, które od ostatniej kapituły generalnej obowiązują w naszym Zakonie. Mamy ustawowo ukierunkować naszą pracę wewnątrz i na zewnątrz naszych klasztorów, aby będąc dominikańską – była polską. Nie jest to zadanie łatwe. Wymierzenie proporcji odpowiednich, zachowanie tego, co nas łączy z innymi prowincjami, uwaga, aby nic nie wprowadzić, co by nas dzieliło od Rodziny Dominikańskiej – to praca, która czeka na wykonanie przez komisje i gremium Kapituły, a ujęta zostanie w Akta przez definitorium”¹⁰.

Wikariusz prowincji uważył obradujących na stojące przed nimi zadanie – takie stworzenie prawa, by jednocześnie odpowiadało duchowi Zakonu i właściwie wkomponowało się w rzeczywistość Kościoła w Polsce.

Ważne jest także podkreślenie tego, kto w prawie dominikańskim odpowiada za formułowanie treści ustaw – jest to definitorium kapituły. Definitoryści to bracia wybrani do tego, by wraz z przewodniczącym, po zakończeniu prac komisji i części obrad plenarnych, decydowali o sprawach im zleconych. Definitorium ma także władzę sporządzania napomnień, zarządzeń deklaracji i wniosków (n. 358 § V, 1° KKZ) oraz wydawania asygnat i obsadzania oficjów (n. 358 § V, 2° KKZ). Ich zadaniem

⁹ R. KOPERSKI, *Przemówienie Wikariusza Prowincji o. Rajmunda Koperskiego na rozpoczęcie Kapituły Prowincji Polskiej*, „Biuletyn Prowincji” 1 (1969), s. 4.

¹⁰ Tamże, s. 5.

jest również sporządzenie akt kapituły zawierających wszystko to, o czym zdecydowała kapituła. Definitoryzy to także ci bracia, którzy odpowiadali za ostateczną redakcję pierwszego wydania statutu prowincji. W skład definitorium Kapituły Prowincjalnej 1969/1970 weszli: o. Urban Szeremet OP (1910-1992), o. Szczepan Jaroszewski OP (1918-2002), o. Michał Mroczkowski OP (1926-2004), o. Bolesław Rafiński OP (1929-2016), o. Józef Kostecki OP¹¹ i o. Jerzy Kotara OP (1936-2004).

Choć definitorium kapituły odpowiadało za ostateczny kształt statutu prowincji, to jego praca nie polegała na całkowitym napisaniu tego dokumentu. Podczas kapituły powołana była bowiem Komisja ds. Zarządu, Ekonomii, Sióstr II Zakonu oraz Trzeciego Zakonu, której zadaniem było, zgodnie z zaleceniami Kapituły Generalnej z River Forest, przygotowanie projektu statutu w oparciu o wyniki wspomnianej ankiety. Komisja obradowała w składzie: o. Urban Szeremet OP jako przewodniczący, o. Michał Mroczkowski OP, o. Dalmacy Kulas OP (1910-1985), o. Andrzej Płachta OP (1923-1992) i o. Bolesław Gołąb OP (1931-1979)¹². Niestety, nie udało się dotrzeć do protokołów z tej komisji, ponieważ pozostały one utajnione.

9 grudnia 1969 roku kapituła wybrała na urząd prowincjała o. Rajmunda Koperskiego OP. Po upływie miesiąca, 8 stycznia 1970 roku złożył on przysięgę. Jego wybór musiał zostać zatwierdzony przez generała Zakonu. Dokonało się to pismem zastępcy mistrza Zakonu z dnia 27 grudnia 1969 roku¹³.

Kapituła prowincjalna zakończyła się 21 stycznia 1970 roku. Akta i statut prowincji zostały podpisane przez ojców kapitulariuszy i wysłane do zatwierdzenia przez mistrza Zakonu¹⁴. Zostały przygotowane w ówczes-

¹¹ Lata życia nieznanne z powodu wystąpienia z Zakonu.

¹² Informacje te, w formie maszynopisu, znajdują się w Archiwum Sekretariatu Prowincji w skoroszytce „Komisji do spraw Zarządu, Ekonomii, Sióstr II Zakonu oraz Trzeciego Zakonu” w segregatorze „Kapituła Prowincjalna 1969/1970” (brak sygnatury).

¹³ Por. **ZASTĘPCA MISTRZA ZAKONU BRACI KAZNODZIEJÓW**, *List zatwierdzający wybór na urząd prowincjała*, Nr Rejestru Aa, Pag. 180/69, „Biuletyn informacyjny” 1 (1970), s. 1-2; **AUTOR ANONIMOWY**, *Note*, w: F. Madura (red.), *Acta Capitulum Provinciae Poloniae 1969-1978*, s. 461; Sygn. Biblioteki Kolegium Polskiej Prowincji Dominikanów: 3 3432; **AUTOR ANONIMOWY**, *Notatka Dnia 8.I.1970r.*, „Biuletyn informacyjny” 1 (1970), s. 2.

¹⁴ **AUTOR ANONIMOWY**, *Komunikat*, „Biuletyn Prowincji” 1 (1970), s. 1.

snym oficjalnym języku Zakonu – w języku łacińskim. Pomimo że konieczna była redakcja łacińska tekstu statutu prowincji, to powstawał on w języku polskim. Świadczą o tym notatki w formie brudnopisu w aktach personalnych o. Krzysztofa Kasznicy OP, prowincjała Prowincji Polskiej w latach 1966-1969, który sprawował urząd do rozpoczęcia tej kapituły i wraz z Radą Prowincji odpowiadał za powołaną komisję do spraw ankiety o prowincji¹⁵.

Poprawione i zatwierdzone akta kapituły wraz ze statutem zostały następnie rozpowszechnione wśród polskich dominikanów przy pomocy maszynopisów. Egzemplarze dostępne w Archiwum Prowincji i w Sekretariacie Prowincji zawierają tekst w obu językach, przy czym tekst łaciński poszczególnego numeru poprzedza tekst polski. Poprawki naniesione przez mistrza Zakonu znajdują się na marginesie dokumentu. Świadczy to o tym, że poszczególne kopie statutu były przygotowane jeszcze przed zatwierdzeniem akt kapituły i statutu. Taki układ graficzny pozwolił na wyraźne wyekspozowanie zmian wprowadzonych przez mistrza Zakonu.

2.2.1. Historia statutu prowincji jako część historii Prowincji Polskiej lat 1969-2022

Do 2018 roku włącznie ukazało się 11 wydań statutu prowincji. Każde kolejne wydanie nie jest dokumentem w całości zredagowanym od podstaw, zawiera bowiem zmiany dokonane przez poszczególne kapituły prowincjalne i uwzględnia korekty dokonane przez mistrza Zakonu. By zrozumieć zmiany w obrębie statutu na przestrzeni tych prawie 50 lat, konieczne jest przyjrzenie się historii Prowincji Polskiej w tym czasie.

Pięćdziesiąt lat istnienia statutu prowincji to czas wielu zmian nie tylko w samym dokumencie, ale przede wszystkim w prowincji. Zmiany pokoleń polskich dominikanów, rozwój techniki, zmiany w świecie polityki i wreszcie zmiany w samym Kościele – to tylko kilka z czynników, które powodowały potrzebę rewizji przepisów i ciąglą próbę ich doskonalenia. Niniejsza część pracy, na podstawie dostępnych źródeł, przedstawia Pro-

¹⁵ Teczka personalna o. Krzysztofa Kasznicy OP: Materiały Warsztatowe, dostęp w Archiwum Polskiej Prowincji Dominikanów, sygn.: S54/55a.

wincę Polską Zakonu Braci Kaznodziejów z różnych etapów jej ostatniej, 50-letniej historii.

Opis zmian w Prowincji Polskiej Zakonu Braci Kaznodziejów warto zacząć od przedstawienia statystyk liczebności zamieszczonych w „Biuletynie informacyjnym” i katalogu prowincji.

Tabela 2

Wiek	Ilość osób (2001)	%	Ilość osób (1981)	%
65 i więcej	57	13,77	37	15,16
50-64	62	14,97	39	15,98
35-49	109	26,33	85	24,84
Do 34	189	44,93	83	34,02
razem	414	100	244	100

Źródło: J. GONCIARZ, *Statystyka wiekowa Polskiej Prowincji Dominikanów*, „Biuletyn informacyjny”, r. 33, nr 109, październik-grudzień 2000, s. 48-49.

Tabela 3

Kategoria zakonników	Stan obecny 01.01.2001	Stan poprzedni 01.01.1984	Stan poprzedni 01.03.1967	Porównanie danych 2001-1984	Porównanie danych 2001-1967
Biskupi	1	0	0	+1	+1
Kapłani	263	151	148	+112	+115
Bracia współpracownicy	25	30	35	-5	-10
Bracia studenci	102	49	20	+53	+82
Nowicjusze klerycy	22	27	6	-5	+16
Nowicjusze współpracownicy	1	3	1	-2	0
razem	414	260	210	+154	+204

Źródło: J. GONCIARZ, *Statystyka wiekowa Polskiej Prowincji Dominikanów*, „Biuletyn informacyjny”, r. 33, nr 109, październik-grudzień 2000, s. 48-49.

W katalogu prowincji z 1 grudnia 2021 roku znajduje się statystyka prowincji. Na potrzeby niniejszej pracy zamieszczono jedynie ilości osób z sekcji „razem”, pomijając wyniki poszczególnych klasztorów.

Tabela 4

Klasztor/ asygnata	Prezbiterzy w klasztorze	Poza klasztorom	Br. koop. wieczys	Bracia studenci	Br. koop. w formacji	Nowicjusze klerycy	Diakoni po studiach	razem
razem	340	27	21	44	1	13	3	449

Źródło: SEKRETARIAT PROWINCJI POLSKIEJ ZAKONU BRACI KAZNODZIEJÓW, „Katalog Polskiej Prowincji Dominikanów 2021/2022”, stan na 01.12.2021, Warszawa 2021, s. 17.

Opierając się na powyższych wynikach, wyraźnie widoczny jest wzrost liczebności zakonników Prowincji Polskiej Zakonu Braci Kaznodziejów. W przeciągu tych lat coraz więcej osób wstępowało do Zakonu, dzięki czemu zmienił się profil wiekowy prowincji. Taka zmiana z pewnością była inspiracją do przeformułowywania prawa prowincji, zwłaszcza w dziedzinie formacji, która stanęła przed nowymi wyzwaniami. Stan personalny prowincji w 2001 roku w stosunku do badań z 1981 roku uległ znacznej poprawie. Ilość zakonników wzrosła z 244 do 414. Najliczniejszą grupę wiekową stanowili zakonnicy do 34. roku życia. Podwojeniu uległa także ilość braci studentów w formacji (102). Najliczniejszą grupę stanowili prezbiterzy – 263. W ciągu kolejnych 15 lat prowincja wciąż się powiększała, chociaż wzrost ten nie był już tak gwałtowny jak do 2001 roku. W 2021 roku prowincja liczyła 449 zakonników, z czego 367 to prezbiterzy. W formacji początkowej w tym roku było 44 braci studentów i 13 nowicjuszy stanu klerycznego.

Wzrost liczebności prowincji to istotna zmiana, która wpływała na prawodawstwo. Jednak ważne jest także takie spojrzenie na historię prowincji z lat 1970-2021, które pozwoli na głębsze zrozumienie zmian w statucie. Patrząc na te ponad 50 lat, można wyróżnić trzy cezury, które miały istotny wpływ na prawodawstwo. Pierwszy okres (1970-1994) związany jest z powstaniem statutu, próbą zrozumienia i wprowadzenia

w życie postanowień II Soboru Watykańskiego, ustrojem komunistycznym w Polsce oraz faktem, że prowincją zarządzali ojcowie „starszej generacji”. Istotnym wydarzeniem tego czasu jest wydanie nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego w 1983 roku i obalenie komunizmu w Polsce w 1989 roku.

Drugi okres (1994–2016) rozpoczął się w 1994 roku od kapituły prowincjalnej, która wybrała nowego prowincjała, o. dr. Jana Śliwę OP (1953-), kanonistę po studiach na Angelicum w Rzymie. Fakt, że to właśnie kanonista znalazł się na tym stanowisku, zaowocował docenieniem prawodawstwa. Prawo zaczęło być postrzegane jako dziedzina mająca wpływ na życie całej prowincji. Chociaż granica 1994 roku jest umowna i odnosi się do tego jednego wydarzenia, warto zauważyć, że od około 1981 roku do Prowincji Polskiej zaczęli wstępować kandydaci z ukończonymi studiami wyższymi i doświadczeniem życiowym, którzy doszli do głosu tuż przed końcem XX wieku¹⁶. Prowincjałat o. Jana Śliwy OP to czas, w którym rozpoczął się owocny w skutkach kryzys pokoleń – starszego tradycyjnego i nowego otwartego na świat. Generacja wykształconych braci, pochodzących najczęściej z dużych ośrodków miejskich, z bogatym doświadczeniem życiowym zaczęła obejmować istotne urzędy w prowincji, co wpłynęło na jej odnowę¹⁷. Wzrosła ilość powołań i rozwinęły się przyklasztorne duszpasterstwa.

Podczas Kapituły Prowincjalnej w 1998 roku prowincjałem został o. Maciej Zięba OP (1954–2020). Akta tejże kapituły należą do jednych z obszerniejszych w ciągu ostatnich 50 lat. Jest to świadectwem dużej pracy, jaką w swoją odnowę włożyła prowincja.

Na uwagę zasługuje fakt, że to właśnie w tym czasie wielu braci i ojców zaangażowanych było w odnowę liturgii. Powstało wtedy pierwsze wydanie śpiewnika *Niepojęta Trójco*, który przyczynił się do coraz większej popularności dominikanów w Polsce.

Zmiany zapoczątkowane na przełomie XX i XXI wieku zaczęły udzielać się nie tylko polskim dominikanom, ale także całemu Kościołowi

¹⁶ Por. **GENERAL ZAKONU BRACI KAZNODZIEJÓW**, *List po wizytacji Prowincji Polskiej Zakonu Braci Kaznodziejów*, 15.01.1995, Prot. 10/95/73 VC, akapit 24.

¹⁷ Por. **KURIA GENERALNA ZAKONU BRACI KAZNODZIEJÓW**, *List po wizytacji Prowincji Polskiej Zakonu Braci Kaznodziejów*, 06.04.2001, Prot. 10/01/576 VC, n. 4.

w Polsce. Była to największa zmiana mająca wpływ na życie i prawo braci kaznodziejów w Polsce. Ostatnim ważnym wydarzeniem, które istotnie zaingerowało w statut prowincji, był ogłoszony przez generała Zakonu o. Brunona Cadore (1954-) dekret, którym włączył pod jurysdykcję Prowincji Polskiej Wikariat Ukrainy¹⁸. Dekret ten wszedł w życie 7 czerwca 2016 roku. Fakt ten znalazł swoje odbicie w licznych zmianach w prawie prowincji podczas Kapituły Prowincjalnej w 2018 roku.

Statut prowincji jest dokumentem nie tylko zawierającym prawo obowiązujące polskich dominikanów. Badanie przyczyn jego powstania i zmian w nim zachodzących pozwala poznać najnowszą historię Prowincji Polskiej. Zmiany dokonywane przez kapituły prowincjalne odzwierciedlają realne potrzeby i sprawy, którymi żyli zakonnicy. Spojrzenie na historię z perspektywy zarysowanych trzech cezur pozwala na właściwe określenie przyczyn pojawiających się zmian. Statut prowincji nie jest dokumentem wydanym wyłącznie przez dominikanów w Polsce w 1970 roku. Każda następna kapituła prowincjalna rozwijała i uaktualniała jego przepisy, by jak najlepiej odpowiadał on wymaganiom danego czasu.

Podsumowanie

Istnienie statutu prowincji jest bezpośrednio związane z postanowieniami *Księgi Konstytucji i Zarządzeń Braci Zakonu Kaznodziejów*. To w niej znajdują się przepisy stanowiące o jego istocie, sprawach przez niego regulowanych i sposobie jego ustanawiania.

Kluczowym momentem dla powstania statutu prowincji była odbywająca się w 1968 roku Kapituła Generalna w River Forest. W jej aktach znajdują się dokładne instrukcje, którymi mają kierować się poszczególne prowincje podczas redakcji tego dokumentu. Z racji, że kapituła ta była impulsem do powstania statutu, to w powyższym rozdziale zamieszczono komentarz

¹⁸ Por. **MAGISTER ORDINIS PREDICATORUM**, *Decret de suppression du Vicariat General de Russie et l'Ukraine et d'attribution de la responsabilite de la mission de l'Orde en cette region a la Province de Pologne*, 23.11.2015, Prot. 81/15/863 PO + 10 PO.

do najważniejszych dla tego zagadnienia numerów z tych akt. Akta Kapituły Generalnej z 1968 roku w numerach 100-103, opierając się na *Księdze Konstytucji i Zarządzeń Braci Zakonu Kaznodziejów*, stanowią o tym, co w statucie powinno się znaleźć. Uszczegółowieniu przez poszczególne prowincje podlegać mają takie zagadnienia jak: przebieg kapituły prowincjalnej, zarząd konwentem, formacja początkowa i zarząd gospodarczy. Akta te stanowiły wytyczne dla powstania statutu, co wyraźnie zostało podkreślone przez pytania w ankiecie *Członkowie prowincji o sobie i o prowincji* oraz w przemówieniu wikariusza prowincji na rozpoczęcie Kapituły Prowincjalnej w 1969 roku.

Pięćdziesięcioletnia historia statutu prowincji jest także historią całej Prowincji Polskiej. Zmiany w tym dokumencie odzwierciedlają przemiany, jakie dokonały się w tym czasie wśród polskich dominikanów. Jest to szczególnie widoczne, gdy bada się ewolucję zmian poszczególnych przepisów, która dokonywała się niemal podczas każdej kapituły prowincjalnej od momentu powstania Statutu prowincji.

Bibliografia

Źródła prawa dominikańskiego

Capitulum Generale Ordinis Fratrum Praedicatorum, *Liber Constitutionum et Ordinationum Ordinis Fratrum Praedicatorum*, iussu Brunonis Cadoré magistri Ordinis editus mutationibusque factis in Capitulo Generali de Biên Hòa sub fr. Gerardo Francisco Timoner III magistro Ordinis a.D. 2019 celebrato auctus. – tłum. za: Kapituła Generalna Zakonu Braci Kaznodziejów, *Księga Konstytucji i Zarządzeń Braci Zakonu Kaznodziejów*, wyd. VII, stan prawny na 01.10.2019, red. P. Skonieczny, tłum. J. Janczak, M. Wylęgała, A. Kadyjewska, P. Skonieczny, W. Szymona, Poznań 2020.

Magister Ordinis Predicatorum, *Decret de suppression du Vicariat General de Russie et l'Ukraine et d'attribution de la responsabilite de la mission de l'Orde en cette region a la Province de Pologne*, 23.11.2015, Prot. 81/15/863 PO + 10 PO. Zastępca Mistrza Zakonu Braci Kaznodziejów, *List zatwierdzający wybór na urząd prowincjała*, Nr Rejestru Aa, Pag. 180/69, „Biuletyn informacyjny”, 1 (1970), s. 1-2 (materiały wewnętrzne prowincji).

Listy powizytacyjne

General Zakonu Braci Kaznodziejów, *List po wizytacji Prowincji Polskiej Zakonu Braci Kaznodziejów*, 15.01.1995, Prot. 10/95/73 VC, akapit 24.

Kuria Generalna Zakonu Braci Kaznodziejów, *List po wizytacji Prowincji Polskiej Zakonu Braci Kaznodziejów*, 06.04.2001, Prot. 10/01/576 VC, n. 4.

Archiwalia

Autor anonimowy, *Komunikat*, „Biuletyn Prowincji” 1 (1970), s. 1 (materiały wewnętrzne prowincji).

Autor anonimowy, Notatka *Dnia 8.I.1970 r.*, „Biuletyn informacyjny” 1 (1970), s. 2 (materiały wewnętrzne prowincji).

Autor anonimowy, *Note*, w: F. Madura (red.), *Acta Capitulum Provinciae Poloniae 1969-1978*, s. 461.

Gonciarz J., *Statystyka wiekowa Polskiej Prowincji Dominikanów*, w: „Biuletyn informacyjny”, r. 33, nr 109, październik-grudzień 2000, s. 48–49, (materiały wewnętrzne prowincji).

Jacher C., *Opracowanie ankiety: „Członkowie Prowincji o sobie i o Prowincji”*, Archiwum Polskiej Prowincji Dominikanów, Teczka o. Krzysztofa Kaszniczy OP: Materiały Warsztatowe, sygnatura S54/68 (maszynopis).

Koperski R., *Przemówienie Wikariusza Prowincji o. Rajmunda Koperskiego na rozpoczęcie Kapituły Prowincji Polskiej*, „Biuletyn Prowincji” 1 (1969), s. 4 (materiały wewnętrzne prowincji).

Sekretariat Prowincji Polskiej Zakonu Braci Kaznodziejów, „Katalog Polskiej Prowincji Dominikanów 2021/2022”, stan na 1.12.2021, Warszawa 2021, (materiały wewnętrzne prowincji).

Skoroszyt „Komisja do spraw Zarządu, Ekonomii, Sióstr II Zakonu oraz Trzeciego Zakonu” w segregatorze „Kapituła Prowincjalna 1969/1970” (brak sygnatury, maszynopis – Archiwum Prowincji).

Sygn. Biblioteki Kolegium Polskiej Prowincji Dominikanów: 3 3432.

Teczka personalna o. Krzysztofa Kaszniczy OP: Materiały Warsztatowe, dostęp w Archiwum Polskiej Prowincji Dominikanów, sygn.: S54/55a.

O. MGR MATEUSZ PRZYTUŁSKI – dominikanin, magister teologii, student Wydziału Prawa Kanonicznego UKSW w Warszawie, członek Studencko-Doktoranckiego Koła Naukowego *Regula Iuris* oraz Koła Naukowego Studentów *Utriusque Iuris* przy Wydziale Prawa Kanonicznego UKSW, dziedziny badawcze: teoria prawa kościelnego, normy ogólne prawa kanonicznego, prawo zakonne.